
Dos contes

*per Prudenci Bertrana**

EN MITJALLEBRE

Li deien en Mitjallebre perquè, realment, era més pusillànim que una llebre adulta. Magre de cos i d'esperit, i curt de gambals, fou ja, des de noi, el que pagava la festa en tractar-se de fer una broma pesada. En l'època de començar aquesta narració, estava de mosso al mas del Prat, una de les cases principals d'un llogarret que difícilment hauria estat possible de trobar en un mapa. Però si els geògrafs l'havien desdenyat, altrament havien fet les ànimes del purgatori. Aquestes últimes, s'entretien a inquietar els veïns de diverses formes, i a tongades irregulars, de tal manera, que els tres o quatre homes sencers que es proposaren d'esbrinar el com i el què de certs fenòmens reputats sobrenaturals, capaçs d'alarmar la contrada, hagueren de declarar-se vençuts. I els difunts mal contents i mal intencionats pogueren fer de les seves sense destorb. El lloc predilecte de llurs operacions, era un recolze del camí de carros que manava a la vila. El tal lloc era conegut per la Bassa del Fang, i, en batejar-lo, no li havien pas llevat cap fals testimoni. De fang n'hi havia pel pare i la mare; n'hi havia tant, que els carreters havien d'esmerçar tot llur repertori de blasmes i maledic-

* Els dos contes de Prudenci Bertrana que publiquem a continuació, *En Mitjallebre* i *Música alegre*, es troben mecanografiats a l'Institut Municipal d'Història (capsa 1). De fet, però, el llibre *Materials per a l'estudi de la història de la literatura catalana*, «Fons documentals», HMH (Barcelona 1985) ja ens en dóna compte, tot i que *En Mitjallebre* és titulat erròniament *En Mitja lletra*. Aquests dos contes no han estat recollits a les *Obres completes* de Prudenci Bertrana, ni tampoc no tenim constància que s'hagin publicat en cap altre llibre o revista. L'edició reproduceix fidelment els textos mecanografiats, bé que adaptats a les normes ortogràfiques actuals. JORDI BALCELLS.

cions per tal de decidir els muls a fer un vaitot, i desencallar llurs carros, les rodes dels quals s'enfonsaven fins a botó en una pasta de color de fetge, apègalosa com vesc. A cada costat del camí, la fronda de suros i alzines era espessa, impenetrable, i cobria una torrentera on, en tot l'hivern, no hi penetrava un raig de sol, i, al cor de la nit, mal que fes lluna, ni els ulls d'un felí haurien triomfat de l'espessa tenebra que hi regnava. Ja es comprèn, per tot això que acabo de dir, que qualsevulla ànima damnada que tractés de reclamar quelcom dels vius, era, en aquell indret on es trobava, com el peix a l'aigua. Allí disposava de fusta de vern podrit fosforescent per a fer llumenetes, de teixons i altres fagines per a produir remors estranyes, i de branques entrecruades, el fregadís de les quals, en moure-les el vent, imitaven gemecs d'agonitzants i bleixos esgarrifadors.

En Mitjallebre era dels pocs homes que podien assegurar amb l'experiència dels seus ulls que, a la Bassa del Fang, no sols s'hi veien llumenetes, s'hi sentien plors i sorolls basardosos, sinó que també hi apareixien fantasmes. Una nit, en tornar d'acompanyar el metge de la vila a deshora, n'albirà tres de ben clars i destacats, car eren blancs i aletejaven a la manera de les oques del molí, però en silenci, com si les grans ales que anaven amunt i avall rítmicament fossin de fum. Li barraren el pas, i ell, que malaitsiga si tenia cap intenció de tirar avant, apretà a córrer en direcció contrària. Però bo i corrent, li va semblar que els fantasmes reien com una persona de carn i ossos, o, més concretament, com el fadrister de cal Perellarc o com l'escopeter de la plaça. Per Mitjallebre que un hom sigui, mai no sol mancar en els dintres una mica d'amor propi, i el desig de revenja és tan humà!

I s'escaigué que un altre dia el seu amo li manà de dur un sac de blat al molí a una hora també intempestiva. L'hereu del Prat, l'amo, era, amb el fadrister de cal Perellarc i l'escopeter de la plaça, com carn i ungla; tots tres, de més a més, uns plagues de la parròquia. Es malfià d'ells i de la comanda. El molí era lluny, a la nit no faria lluna i calia passar per la Bassa de Fang. Mitjallebre esguardà el seu amo. Va semblar-li que reia per sota el nas. Per si o per no, declarà rodonament, que ell no transitaria mai més de nits sense dur una arma. Això rai! L'hereu de cal Prat li n'oferí una. Era una arma de pistó, llarga com una espingarda. La hi carregà amb tres travessos de dit de càrrega i, tot ajudant-li a posar el sac a l'esquena, li féu alguns advertiments i en broma li recomanà bona punteria, car les ànimes del purgatori tenen menys carn que un caragol.

La gent del molí, en veure arribar en Mitjallebre atuit amb el sac a coll i l'espingarda sota l'aixella, esclafiren a riure. On anava sant cristià d'aquella guisa? L'escopeta vella, atrotinada, lligada amb cordills amb el canó rovellat i la culata mig estellada, cridà l'atenció del moliner. Va examinar-la detingudament. La posà cap per avall, i va semblar-li que, del forat del canó, en rajaven serradures, Picà a terra, i en rajaven més.

—Què en vols fer d'aquesta arma?

Mitjallebre explicà una història sentimental, llastimosa; estava tip d'ésser la mofa de tothom, de no trobar pietat, de no tenir prou salut ni prou força per fer-se respectar. Ara li volien mal. Tractaven àdhuc d'atentar contra la seva vida... El moliner era un bon home, però barroer en els seus determinis. Després de sentir el minyó, havia anat a cercar el descarregador i l'enroscava al cap de la vaqueta. De seguida el féu servir. De la recambra de l'arma, n'eixiren uns quants tacs

de paper d'estraça i un grapadet de serradures. Ara veieu! Amb allò pensava defensar-se aquell infeliç? Doncs bé, no estaria pas malament que escarmentés a qualsevulla dels qui s'entretenia cruelment a les costelles d'aquell mancat, sense amor, sense protecció de ningú. I agullonat per aquesta idea i apiadat de Mitjallebre, substituï les serradures per pólvora i perdigons i posà un pistó nou a la xemeneia.

Ben postes les albes, en Mitjallebre regressava al mas Prat. Tanmateix l'operació del moliner, aquell saber positivament que l'escopeta anava ben carregada, li donava una mica de coratge. Amb tot, amb els ulls ben esparvillats i les orelles ben atentes tractava d'esbrinar les ombres i les remors que semblaven seguir-lo a cada banda del camí. A voltes, eren els seus mateixos passos que l'ensurtaven, fent xiular les seves calces de vellut. S'aturava per escoltar millor, i un cop convençut que era víctima d'una falsa alarma, seguia endavant.

Així arribà a les sinistres proximitats de la Bassa de Fang. La fosca de la nit esdevingué més densa. Un núvol gran esborrà la lluïssor de l'estelada i com la terra que trepitjava era negra, no sabia pas allà on posava els peus. Diria's submergit en un mar de tinta. Defallí. Absurdament cregué que posant el gallet de l'escopeta al punt de dalt s'orientaria amb més seguretat. De fet eren solament els peus que, palpant, palpant, el guiaven, car en desviar-se topava amb els matolls i es rectificava de seguida el rumb. De sobte va palplantar-se en sec. Alguna cosa, bèstia o persona, s'esmunyia arran del camí dintre del bosc. Li ho indicava un refrec seguit i ben distint, com el pas un sí és o no és apressurat d'un cos voluminós. Alhora sorgia a pocs metres d'ell una llumeneta seguida d'un gemegar sinistre.

—Ai! Aai! Aaai!

Mitjallebre esdevingué glaçat. Ara el núvol tapava l'estelada, deixava trasparar un poc de celstia, i amb aquesta minsa claror pogué albirar una forma blanca que li barrava el pas.

—Ai! Aaai! Aaaai!

I no era sola. A la dreta i a l'esquerra del viarany se n'hi reparava un altra. Les tres executaven com un pas de dansa amb moviments acordats i rítmics, intercalats amb contorsions patètiques.

—Ai! Aai! Aaai!

No s'hi pensà gens. Premé el disparador sense apuntar, encarant, però, l'arma devers un dels tres fantasmes. Després pegà un bot fantàstic, i s'esmunyí a través del bosc, aquí caic i allà m'aixeco, mentre, esvaïda la ressonància del tret, encara seguia a la seva esquena el gemec fatídic.

—Ai! Aaai! Aaaai!

Però més sord i més punyent.

Arribat que fou al mas Prat, després de barranquejar i ensagnar-se bregant amb el matisser, en Mitjallebre preguntà per l'amo. L'amo havia sortit feia ja unes tres hores, i no havia pas tornat. Serien les dotze ben tocades de la nit, quan uns trucs a la porta del mas desvetllaren a Mitjallebre. I 'esferé. A fora seguia oint-se com una paròdia d'aquell gemec de suara barrejat amb una renera de moribund.

—Ai! Aai! Aaai!

Redeu! Era l'amo! Va conèixe'l i tingué la convicció que tanmateix ara no bromejava pas.

El va atendre el dependent principal. Demanava una gramola d'un preu enraonat. Era un home d'anys, ben ossat i secardí, d'una brunesa biliosa, cabells grisos, escassos, una mica enrinxolats, la qual cosa donava a la seva testa una respectabilitat remarcable. El seu esguard, en certs moments, esdevenia dur, i en altres, tímid. Anava net, però vestia amb descurança, descurança que s'adeia amb els seus queixos mal rasurats i amb les seves dents una mica grogues del fum de la pipa. A la vèrbola del mercader ell responia amb un somriure glaçat. Un cop clos el tracte li va caldre d'escollir unes plaques. Llavors intervingué la senyoreta encarregada de provar-les. Era una noia d'uns divuit anys, bonica, amable, fresca i sanitosa, de genives roges, de dents molt blanques i d'ulls grossos i poiosos. Mentre la gramola elèctrica de l'establiment feia sonar els discos, el comprador no demostrava pas una gran atenció a la música. Mirava a la dependenta amb una fixesa estranya, amb un anartrement trist, amb una mena de deler tossut. Ella, dempeus a l'altra banda del taulell, tot manipulant el braç que sostenia el diagrama i canviant les agulles, va adornar-se de l'actitud del nou parroquià i les galtes turgents se li enrogiren. Però, cosa singular i inexplicable; a desgrat de trobar inconvenient aqueixa guisa de mirar, ni s'ofengué ni s'alarmà. En aquells ulls no hi havia pas ni una lleu engruna de cobejança senil, ni res proçac ni libidinós. Hi havia ... ella sabés el que hi havia! Fos el que fos, li ho agrai i es sentí entenedrida. Però allò durava massa, tanmateix. La gramola sonava endebades i l'obligació de la dependenta era enllestir. Ell degué fer-se una semblant reflexió i escoltà amb interès, amb el ferm propòsit de seleccionar.

Quin home més estrany! Demostrava d'ésser un expert coneixedor i gustador de la bona música i un crític mordaç de la dolenta, però refusava amb un gest d'espant les millors obres dels grans mestres, aquelles que anaven directament a l'esperit i el commovien; aquelles que evocaven la pregonesa del cel i els misteris de la terra, les passions humanes, la dolor i la mort. Va escollir una exultant retreta militar interpretada per una banda de granaders anglesos, uns cants negroides i unes entremaliades i jocosos peces de jazz. Anà a la caixa i, després de pagar l'import de les coses adquirides, suplicà que les hi remetessin a casa. I sortí ranquejant, corbat i feixuc.

Tornà al cap d'un temps. Desitjava noves plaques. L'escena entre ell i la senyoreta encarregada de fer-les-hi sentir va repetir-se. Però ara ella ja no es ruboritzà. Li sostingué l'esguard, i àdhuc tractà d'analitzar-lo. La contemplació de l'home era com una mena d'èxtasi dolorós, i en el fons de les seves nines de vell hi fosforejava quelcom manyac i tràgic alhora, i en les seves parpelles hi havia una lubricació eloqüent. Tot plegat venia a ésser com una carícia tímida, casta i paternal impregnada d'amargura i desesperança. Ell desd'el primer, i desvià la mirada com avergonyida. Trià dues plaques de les més originals i divertides que havia escoltat. Una era un tango a tres veus i amb acompanyament de guitarra, on es descrivia el lent, interminable i pintoresc viatge d'una carreta de bous a través de la pampa argentina, i l'altra, una estrofolària fantasia basada en un grotesc, estrident i encomanadís esclat de riallades.

Durant gairebé un any, el comprador de discos jocosos va presentar-se a la botiga amb una regularitat matemàtica. Sempre era en l'últim dia del mes. I minut ençà minut enllà, a la mateixa hora. Tot el personal de la secció s'inte-

ressà per aquell singular personatge, la vinguda del qual podia anunciar-se amb un error mínim, de la mateixa guisa que els astròlegs, en cas d'eclipsi, anuncien el contacte de l'ombra de la terra en la faç de la lluna. També era regular la despesa que feia, com si obeís a una prudent limitació relacionada amb els guanys. La caixaera, per la seva banda, féu curioses observacions. El bon home usava una cartera una mica arrossinada, pagava amb un desmai especial dels dits, deixant caure sobre el marbre de la taquilla un bitllet de cinquanta pessetes, que treia d'entre dos de cent, i, sovint, distret, tenien que cridar-lo perquè arplegués el canvi. De tot això deduïren que es tractava d'un modest funcionari públic, potser jubilat. Segurament venia de cobrar el sou i, abans d'anar-se'n a casa, entrava a comprar les dues plaques, sacrifici que s'havia imposat per alguna raó ignorada, car se li notava la recança en pagar-les i en la lassitud del gest quan se les encabia sota el braç.

I cada cop anava més ranco, més encorbat, més feixuc.

Un final de mes, el *Senyor de la música alegre*, com l'anomenaven els dependents de la botiga, deixà de comparèixer. Els astròlegs de l'especialitat gramofònica, anunciaren la seva aparició endebades. Passaren tres setmanes. Ja desconfiaven de veure'l més, quan la senyoreta encarregada de provar les plaques, que atalaiava el carrer a través de la vitrina, deixà anar una exclamació barrejada de plany i de sorpresa. Passava un enterrament i el bon vellet presidia el dol. Havia disminuït d'estatura; la brunesa hepàtica del seu rostre era ja assafranada. Caminava sense esma i a cada passa llençava, amb violència, la cama cap endavant com si volgués desprendre-se'n. Portava els ulls acalats a terra ferestament i obstinadament. Això no obstant, la dependenta copsà el seu esguard de rebot. I aquell esguard l'esferéi. Aquell esguard li xuclava la sang de les venes, el rosat de les galtes, la turgència de la seva carn ufanosa, el seu escalf i la llum primaveral dels seus ulls. I esdevenia lívida, esquelètica, encarcerada i freda, com el cadàver d'aquella adolescent que tancava la caixa blanca coberta de flors.

PRUDENCI BERTRANA